

Україні сучасного європейського суспільства. Слідвіаємося, що позитивний вплив реалізація цієї Концепції справить і на **рівень розвитку стосунків України з її діаспорою.**

### Резюме

В статті розглядається вопрос о необходимости динамизации сотрудничества Украины с её диаспорой, а также правового закрепления этого сотрудничества в Концепции государственной этнонациональной политики Украины. Сделан анализ тех положений проекта Концепции, которые касаются развития отношений украинского государства с диаспорой.

### Summary

The article deals with the necessity of dynamisation of Ukraine's co-operation with its diaspora as well as legalization of this co-operation in the Concept of National Ethnic Policy of Ukraine. The regulations of the Concept draft concerning the development of the relations between Ukrainian state and diaspora are analyzed in the article.

**Наталія Венжинович,**

*доцент кафедри української мови  
Ужгородського національного університету*

## РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНОМУ ЗАКАРПАТТІ

Закарпаття – багатонаціональний край. У ньому проживають представники різних національностей [Див.:5]. Саме тому національно-мовна політика держави в нашій області повинна бути надзвичайно виваженою, ґрунтуватися виключно на відповідних статтях Конституції України, інших законодавчих актах, які регулюють використання української

тивного висвітлення історії розвитку різних етнічних спільнот та релігій на території сучасної України».

Що стосується фінансового забезпечення вирішення проблем державної етнополітики, то, хоча українська держава не має достатніх фінансових засобів, щоб задовольнити всі прохання, що надходять від українського населення зарубіжжя, саме механізми, виписані в Концепції, є наразі актуальними та важливими, зокрема і для сфери закордонного українства:

- «Забезпечення бюджетних асигнувань на реалізацію державної етнополітики відповідно до реальних потреб етнічних спільнот з урахуванням можливостей національної економіки.
- Поєднання передача до компетенції одного розпорядника бюджетних коштів усіх напрямків фінансування заходів реалізації етнополітики.
- Забезпечення ефективного, прозорого, контрольованого фінансування заходів реалізації етнополітики, в тому числі із включення тендерних механізмів».

У прикінцевих положеннях зазначено, що Концепція державної етнополітики є документом, обов'язковим для врахування при підготовці та затвердженні законів, підзаконних актів, урядових та регіональних програм з питань, дотичних до етнополітичної сфери суспільства. Разом з тим, Концепція може бути змінена з урахуванням динаміки демографічних та міграційних процесів, змін у суспільному розвитку та рівня реалізації прав і свобод етнічних спільнот.

Розв'язання наведених особливостей актуалізує потребу у правовому документі, який визначав би політику Української держави у етнонаціональній сфері. Реалізація Концепції має кардинально поліпшити етнополітичні відносини в Україні, закласти підвалини для вирішення наявних проблем, уникнення міжнаціональних конфліктів і створення в

мови та мов національних меншин у всіх сферах суспільної діяльності. [Див.: 3, 4, 6]. Мета повідомлення – охарактеризувати сучасні проблеми та спробувати накреслити шляхи вирішення мовного питання в Закарпатській області.

Мовна політика – це сукупність ідеологічних постулатів та практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин або на розвиток у певному напрямі мовної системи. В багатонаціональному краї мовна політика є складовою частиною національної політики, вона віддзеркалює її принципи, відповідає панівній ідеології [Див.: 2, с.357].

Хто тільки не владарював у нашому стражденному краї! Зрозуміло, що чужинці і не думали сприяти розширенню функціонування української мови, національної мови нашого народу. А закарпатці ж споконвічно є частинкою цієї великої нації. І хто б там що не говорив, які б ненаукові теорії не пропагував (що закарпатці – то не українці, рідна мова для них – не українська тощо), справжні патріоти нашого краю щиро вболівають за долю рідного слова.

З того часу, як Україна стала незалежною державою, і в Закарпатті відбулося чимало змін стосовно мовного питання. Маючи багаторічний досвід викладання української мови у вищій школі, можемо стверджувати, що зроблено чимало для утвердження української мови як державної. Зокрема, практично у всіх вищих навчальних закладах Закарпаття навчання ведеться українською мовою. Для задоволення потреб жителів інших національностей створені спеціальні заклади, наприклад, у Берегові – педінститут з угорською мовою навчання. Переважна більшість шкіл перейшли на українську мову викладання, хоча збережено декілька шкіл з російською, угорською, словацькою мовами навчання, є невідільні школи з іншими мовами навчання [Див.: 7].

Періодика в Закарпатті друкується українською мовою. Чимало газет, журналів читаємо мовами тих національних

меншин, які мешкають в Закарпатті. На жаль, у наших газетах фіксуємо багато різнотипних помилок. Наші студенти виконують курсові роботи, вивчаючи мову преси Закарпаття. І повірте, матеріалу для дослідження і вироблення своїх рекомендацій достатньо. Якщо ж пройтися вулицями нашого старовинного Ужгорода, то в газетних кіосках переважає російськомовна преса. Сумно стає від того, що російські переклади світової літератури коштують дешевше, ніж українські. Постає запитання: чому?!

Телевізійні програми ведуться українською мовою, є ряд передач мовами національних меншин. Треба визнати, що літературне мовлення наших телеведучих, кореспондентів мало б бути набагато кращим.

В Ужгородському національному університеті практично на кожному факультеті читається курс ділової української мови, проте щороку кількість годин на цю вкрай потрібну дисципліну скорочується, що аж ніяк не сприяє покращенню знань наших студентів. Якщо спочатку на цю дисципліну відводилося 72 години, то тепер на окремих факультетах – усього 18.

Кафедра української мови УжНУ робить багато для утвердження української мови в університеті і в області. З 1993 року ми надавали консультативну допомогу окремим установам, організаціям, підприємствам з метою переведення справочинства на державну мову ( Ужгородська та Чопська митниці, ощадбанк, обласне управління внутрішніх справ тощо). На прохання обласної держадміністрації ми неодноразово виробляли пропозиції у зв'язку з перейменуванням назв окремих сіл, сільських та селищних рад області. На прохання прокуратури області здійснили цілу низку судово-мовних експертиз, а в 1994 році забезпечили викладання української мови в одному з військових підрозділів м.Ужгорода [Див.: 1, с.470-471]. Постійно запрошує нас чита-

ти лекції керівництво СБУ. Співробітники цього відповідального відомства завжди мають багато цікавих та актуальних питань до нас, лекторів. Надіємося подовжувати співпрацю і в майбутньому. Уже кілька років кафедра приймає іспит з української мови від осіб без громадянства або від громадян інших країн, що входили до складу колишнього СРСР, на предмет отримання ними громадянства, що певною мірою сприяє піднесенню престижу державної мови.

Серйозною проблемою для студентів є недостатня кількість підручників українською мовою. Останнім часом відкриті нові перспективні спеціальності, почали навчання студенти кількох нових факультетів. А університетська бібліотека не може забезпечити всіх необхідною літературою. Багато книг застарілих, дуже зношених. Треба шукати шляхи поповнення фондів бібліотеки сучасною науковою літературою, написаною українською мовою. У нас є чимало висококваліфікованих викладачів, які могли б написати відповідні підручники та посібники, якби було відповідне фінансування. Добрим кроком у цьому напрямку є створення власного університетського видавництва. Воно мало б розширювати свою діяльність, і це вже хоч якось зняло б гострої проблеми.

Щороку актуальним є проведення вступної кампанії в нашому університеті. На кожен факультет студенти обов'язково складають іспит з мови. У нашому вузі абітурієнти – представники національних меншин мають право складати іспит не з державної мови, а своєї рідної, при цьому вони проходять співбесіду з української мови. Дочайно важко навчатися, важко слухати лекції українською мовою, яку вони здебільшого не розуміють. Такі студенти не можуть повноцінно відповідати на практичних заняттях. А якщо взяти до уваги те, що вища школа переходить

на кредитно-модульну систему, яка передбачає самостійне вивчення значного обсягу матеріалу, то молода людина, яка не володіє українською мовою, залишається в надзвичайно складній ситуації. Як можна вже в жовтні першого року навчання успішно написати модульну контрольну роботу, якщо студент не знає української мови? Треба шукати шляхи вирішення цієї проблеми. На наш погляд, такі студенти повинні бути сформовані в окремі групи, з окремою програмою навчання, з окремими вимогами. Якщо ж це технічно складно зробити в межах університету, то погрібно запровадити нульовий курс чи підготовчий курс, на якому студенти вивчать українську мову, а потім уже – спеціальні дисципліни на відповідних факультетах. У такій пропозиції, на наш погляд, немає нічого дивного. Адже якщо ми поїдемо у ту ж Угорщину, то вчитися у вузі зможемо тоді, як вивчимо угорську мову. І це правильно. А те, що ми ніби спрощуємо представникам національних меншин вступ до нашого університету, насправді виглядає ведмежою послугою – приходить сесія, а такі студенти практично неспроможні її успішно скласти. Трапляються випадки, коли студент першого курсу на іспиті ні говорить, ні писати українськи не може. Настав час вирішити цю проблему цілізовано, без приниження національної гідності молоді людини, яка хоче вчитися, а для цього їй потрібно створити відповідні умови. Бо інакше в дуже непривабливому становищі опиняється уже викладач: ставити двійку – чи з важким серцем записати «задовільно». А якби студент вивчив українську мову, то міг би отримати і найвищий бал.

Для успішної реалізації національно-мовної політики в сучасному Закарпатті вважаємо за необхідне привернути увагу відповідних представників обласних органів державного управління до належного вирішення назрілих проблем. Певну допомогу може надати нам і Міністерство

освіти і науки України. Адже наша область вважається західними воротами України в Європу і світ, тому негоже, щоб на самому кордоні з кількома європейськими державами у мовних питаннях було стільки проблем. Тим більше, що тут функціонує потужний навчальний і науковий центр – Ужгородський національний університет, в якому успішно працюють відомі вчені та педагоги. У нас має бути першокласне технічне оснащення, комп'ютерні класи в достатній кількості, підключення до системи Інтернет тощо. Певні кроки робляться керівництвом вузу, але самотужки подолати проблеми, очевидно, не вдасться.

Треба пропагувати нашу рідну українську мову, сприяти розвитку мов національних меншин, займатися вихованням юного покоління, яке незабаром прийде на зміну досвідченим кадрам. Для цього, наприклад, проводити наукові конференції різних рівнів. В студентських аудиторіях, в гуртожитках вести просвітницькі бесіди. Треба донести до студентів трагічні сторінки української історії, коли глумилося все українське, коли заслали на Соловки за слово, мовлене по-українськи, за пісню, заспівану українською мовою. Треба, щоб студенти знали справжніх українських героїв, які загинули за українську ідею, за українську незалежність. Святий обов'язок кожного з нас, педагогів, розказати студентам про тих борців за Україну, які ще поки що живі, може, живуть на сусідній вулиці. Вони, ці герої, зовсім не мають блискучих медалей та орденів. Вони вже настільки немічні й хворі, їх так небагато, але вони є серед нас. А молоді треба виховувати небайдужою до своєї історії, до її героїв (до речі, послушайте, якою чудесною українською мовою говорять ці люди, з яким болем у серці розповідають про державні проблеми).

На філологічному факультеті, на інших факультетах потрібно частіше проводити конкурси на знання україн-

ської мови, української літератури, конкурси читців, щоб гучніше і вправніше звучало українське слово, щоб рікою повноводною лилася наша слов'яна мова – одна з наймилозвучніших у світі.

Ми, викладачі вищої школи, готові завжди прийти на допомогу тим, хто її потребує. Ми приймемо запрошення прочитати лекції, надати практичні консультації в організаціях і установах, провести відповідні тренування з ділового мовлення та написання різних ділових паперів. Наша кафедра української мови – одна з найпотужніших за науковим потенціалом в університеті, тому ми приймемо найрізноманітніші пропозиції і візьмемо участь у всіх заходах, які сприятимуть успішній реалізації національно – мовної політики в сучасному Закарпатті. Вбачаємо своє головне завдання у тому, щоб виховувати й навчати молодих людей, небайдужих до національної справи, національної державної мови, які вболівають за щасливу долю матері-України.

Зрозуміло, що в такому багатонаціональному краї, як наше Закарпаття, особлива увага повинна бути звернена на забезпечення рівних прав громадян – представників національних меншин. Оскільки відповідно до Конституції України все справочинство повинно вестися українською мовою, то у тих, хто не знає державної мови, можуть виникнути труднощі при оформленні різного роду ділових паперів. Тому в державних установах, та і так само в приватних структурах, потрібно передбачити наявність консультативних пунктів, де кваліфіковані спеціалісти нададуть відповідну допомогу в укладанні необхідних документів. Така важлива справа не вирішиться сама собою, якщо не докласти належних зусиль для її успішного проведення. Наприклад, наші студенти-старшокурсники з філологічного факультету, які добре навчаються, могли б бути корисними у цій справі. І студентам добре, бо зможуть додати до сти-

пендії певний заробіток (хай і невеликий на перших порах), і людям буде надана відповідна допомога. А всі ці розмови про регіональні мови в місцях компактного проживання національних меншин, на наше глибоке переконання, не сприяють розв'язанню мовних проблем, а лише загострюють їх. За Конституцією державна мова у нас українська, і це головне. Тому всі сили мають бути спрямовані на покращення умов функціонування саме української мови, звичайно, враховуючи специфіку нашого багатонаціонального регіону. Головне, щоб було бажання у всіх нас вболівати за державні інтереси. А тих, хто не бажає брати участь у цьому важливому процесі, треба переконувати відповідними аргументами і фактами. Тільки переконанням, тільки глумаченням незрозумілого, тільки толерантним ставленням до людей – представників різних національностей, на нашу думку, можна досягти успіху у вирішенні надрілих проблем у мовному питанні. Ми є частиною України, тому до таких проблем потрібно ставитися по-державному.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманітарна освіта: досвід і проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація гуманітарної освіти». – Ужгород: МПП «Гражда», 1999. – 612с.
2. Українська мова. Енциклопедія. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. – 824с.
3. Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР». – К., 1989.
4. Конституція України. – Харків: ІГВІНІ, 2006. – 64с.
5. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття. – Ужгород: ТОВ «Спектраль», 2003. – 296с.
6. Проект Закону України «Про розвиток і застосування мов в Україні». – К., 1999.
7. Slovensko-ukrajinské vzťahy v oblasti národnostných menšín. – Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 1999. – 152s.

Ольга Пискач,  
доцент кафедри української мови  
Ужгородського національного університету

### ЗАСОБИ ОБРАЗНОСТІ В МОВІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ПРЕСИ

Впливова сила слова, що часто прагне до новаторства і не повторності, ґрунтується на його образності та переносності. Саме мети небуденного, нетрафаретного висловлення думки підпорядкований аспект формування образних засобів. Цей процес базується на виникненні у слова нових переносних значень і підсиленні експресивних властивостей, тобто на метафоризації слова. Образність – одна з важливих категоріальних ознак публіцистики, необхідний її елемент, що особливо характерний для таких жанрів, як фейлетон, нарис, репортаж. Серед численних засобів виразності мови, її емоційності й образності в масовій комунікації найяскравіше відображено метафору, метонімію, синекдоху та перифраз.

Традиційним засобом експресії у досліджених нами газетно-публіцистичних текстах є метафора, що пов'язано з її номінативною функцією і з «можливістю цієї фігури гіпотетично розбудовувати новостворені концепти, активувати психічну діяльність реципієнта» [2, 441]. Метафора – «семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні у свідомості мовця» [8, 307]. Як підкреслює Н.Д. Арутюнова, «метафора відповідає здатності людини схоплювати й створювати схожість між дуже різними індивідами й класами об'єктів» [1, 15].

У публіцистиці метафора виступає, на думку В.Г.Костомарова, не «засобом розкриття й зображення таємниць світу,